

УДК 330. 336.7. 338

Ліквідність банку та банківської системи як показник ефективності діяльності банку та її вплив на прибутковість комерційного банку

Литвинюк М.В.

студентка економічного факультету
Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара

Демиденко В.І.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри банківської справи
Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара

У статті розглянуті питання регулювання ліквідності комерційного банку, впливу поточної ситуації у банківському секторі та ліквідності комерційного банку одне на одного, а також взаємодію між ліквідністю та прибутком. На основі проведеного аналізу були виокремлені проблеми, що потребують вирішення як на макро- та і на мікрорівні, та напрямки діяльності банку що потребують першочергового втручання.

Ключові слова: ліквідність комерційного банку, фінансовий стан, регулювання ліквідності, ризикованість банківських операцій, ефективність діяльності.

Литвинюк М.В., Демиденко В.І. ЛИКВИДНОСТЬ БАНКА И БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ КАК ПОКАЗАТЕЛЬ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БАНКА И ЕЕ ВЛИЯНИЕ НА ПРИБЫЛЬНОСТЬ БАНКА

В статье рассмотрены вопросы регулирования ликвидности коммерческого банка, влияния текущей ситуации в банковском секторе и ликвидности коммерческого банка друг на друга, а также взаимодействие между ликвидностью и прибылью. На основе проведенного анализа были выделены проблемы, требующие решения как на макро- так и на микроуровне, и направления деятельности банка требующие первоочередного вмешательства.

Ключевые слова: ликвидность коммерческого банка, финансовое состояние, регулирование ликвидности, рисковость банковских операций, эффективность деятельности банка.

Lytvyniuk M.V., Demydenko V.I. LIQUIDITY OF THE BANK AND THE BANKING SYSTEM AS AN INDICATOR OF THE EFFECTIVENESS OF THE BANK AND ITS IMPACT ON THE PROFITABILITY OF COMMERCIAL BANKS

The article deals with the regulation of commercial bank liquidity, the impact of the current situation in the banking sector and liquidity of commercial banks at each other, and the interaction between liquidity and profit. On the basis of the analysis was to isolate problems that must be addressed both at macro and micro level and on and areas that require urgent intervention.

Keywords: commercial bank liquidity, financial condition, liquidity regulation, riskiness of banking operations, the effectiveness of the Bank.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах нестабільності та змінності банківського сектору України кожен банк змушений працювати у жорстких умовах, коли збільшується тиск з боку конкурентів, загальна довіра потенційних та фактичних клієнтів до банківської системи є низькою, ризикованість діяльності навпаки є високою. І найчастіше це не стимулює комерційні банки розвиватись, а лише формує додаткові перепони для ефективного та прибуткового управління банком. У своїй діяльності банк вико-

ристовує показники ліквідності банку не лише як показник вираження фінансового стану, а і як важіль утримання співвідношення між величиною забезпечення зобов'язань та максимально можливо отриманим прибутком. І визначення найбільш оптимального значення цього співвідношення надасть переваги у конкурентній боротьбі на ринку банківських послуг. Тож доцільне регулювання ліквідності є запорукою успішності та прибутковості діяльності комерційного банку як на сьогодні так і в майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Коло науковців, що досліджували ліквідність комерційного банку є досить широким, особливо це стосується представників з інших країн, як С. Братанович, О. Лаврушин, А. Лобанов І. Фаррахов, А. Шапкин та ін. Серед відчизняних науковців можна виокремити І. Волошина, В. Зінченко, О. Ковальова, М. Сорокіна та ін. У своєму дослідженні я користувалась працями Міщенко В.І., Сомик А.В., Васюренко О.В., Паламарчук В.О. та інших авторів.

Усі дослідження є цікавими та обгрунтованими, і при необхідності реалізації їх у безпосередній діяльності єдиною перепорою постає необхідність визначення впливу інших факторів, що не можуть контролюватись у повній мірі банківськими установами. До того ж більшість досліджень мають більш теоретичний характер, тож можуть за певних обставин бути не достатньо ефективними або мати непередбачені наслідки, тож особливу увагу слід приділити саме практичному використанню досліджень ліквідності банку.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є аналіз поточного стану ліквідності банківської системи, методів регулювання ліквідністю комерційного банку для знаходження його найбільш ефективного значення та виокремлення найбільш пріоритетних напрямків регулювання ліквідності та оптимізації діяльності банківських установ.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день ситуація у банківському секторі склалася так, що за останні два роки кількість банків скоротилась до 98 одиниць, що становить трохи більше 50% від цього ж показника у 2014 році. Усі ліквідовані банки було визнано в першу чергу не ліквідними. Таким чином постає питання яке визначення має термін ліквідності. Відповідно до законодавства поняття ліквідності відповідає як здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань, яка визначається збалансованістю між строками і сумами погашення розміщених активів та строками і сумами виконання зобов'язань банку, а також строками та сумами інших джерел і напрямів використання коштів. Тобто ліквідовані банки не мали достатню кількість коштів щоб у відповідний момент завершення дії договорів депозитування та ведення поточних рахунків повністю розрахуватись перед своїми клієнтами. Оскільки Національний банк України як регулюючий орган держави у банківському

секторі зацікавлений у стабільності банківської системи та економіки в цілому встановив такі загальнообов'язкові нормативи [1]:

- Норматив миттєвої ліквідності – Н4 – 20%;
- Норматив поточної ліквідності – Н5 – 40%;
- Норматив короткострокової ліквідності – Н6 – 60%.

У свою чергу додаткові показники ліквідності, кількість яких може різнитись в залежності від необхідності аналізувати якусь певну частину активів або пасивів, кожен банк вираховує окремо, самостійно встановлюючи нормативні значення та не контролюється з боку НБУ. Але вони є необхідними для внутрішньо-банківського аналізу та нагляду, та для прийняття внутрішніх управлінських рішень.

Вони в першу чергу відрізняються за періодичністю, що зумовлене ідеєю, що зобов'язання повинні погашатись за рахунок повернення коштів з протилежним за змістом операцій із таким самим терміном погашення. Також періодичність включає у себе необхідність аналізу протягом певний період – тиждень, місяць, квартал, рік або за необхідністю.

Результатами недотримання нормативів ліквідності, за якими ліквідовані банки і набули звання «неліквідні» стали:

- збільшення недовіри до банків;
- набуття негативної ділової репутації;
- зменшення частки грошових коштів клієнтів у балансі банку;
- збільшення ціни (відсоткової ставки) за кредитами та депозитами та іншими видами послуг;
- збільшення ризикованості за операціями;
- необхідність у реінвестуванні та підтримки банків за рахунок державних коштів;
- сповільнення розвитку банківської системи.

Деякі фахівці вирізняють ліквідність банку як високоліквідні активи поділені на суму коштів інших банків на кореспондентських рахунках банку та кошти фізичних та юридичних осіб, тобто депозити, наполягають що це співвідношення є найбільш адекватним та справедливим та відповідно формують рейтинги за цими розрахунками. А нормативне значення за думкою фахівців дорівнює 20% [4].

Оскільки ліквідність кожного комерційного банку є відображенням в деякій мірі поточної ситуації у банківській системі то при аналізі ліквідності важливо простежити динаміку за банківською системою, за певним банком, або за кількома банками, та групою банків

з іноземним капіталом, адже існує думка, що вони є більш стабільними, мають більшу довіру та ліквідність (таблиця 1).

З таблицею бачимо, що більшість комерційних банків нажаль не відповідають нормам, тобто їх ліквідність є низькою. Лише Креді Агріколь, Укрсиббанк та Альфа-банк за чотирьох річний термін мали ліквідність більшу за мінімальне значення у 20% протягом двох років.

Райффайзен банк Аваль лише у 2015 мало значення 29,6% ліквідності, а максимальна

ліквідність ОТП банку – 20,9% була у 2013 році, при цьому темп приросту за період дорівнює -57,416%. Хоча думка, що середній показник ліквідності групи з іноземним капіталом є вищим за середній показник по банківській системі загалом є вірним, до того ж приріст ліквідності групи становить 7,3%, але загалом банківська система не є ліквідною.

В більшості випадків банк для негайного реагування на потребу відповісти за зобов'язаннями є кошти, що не потребують часу для перетворення їх у грошову форму,

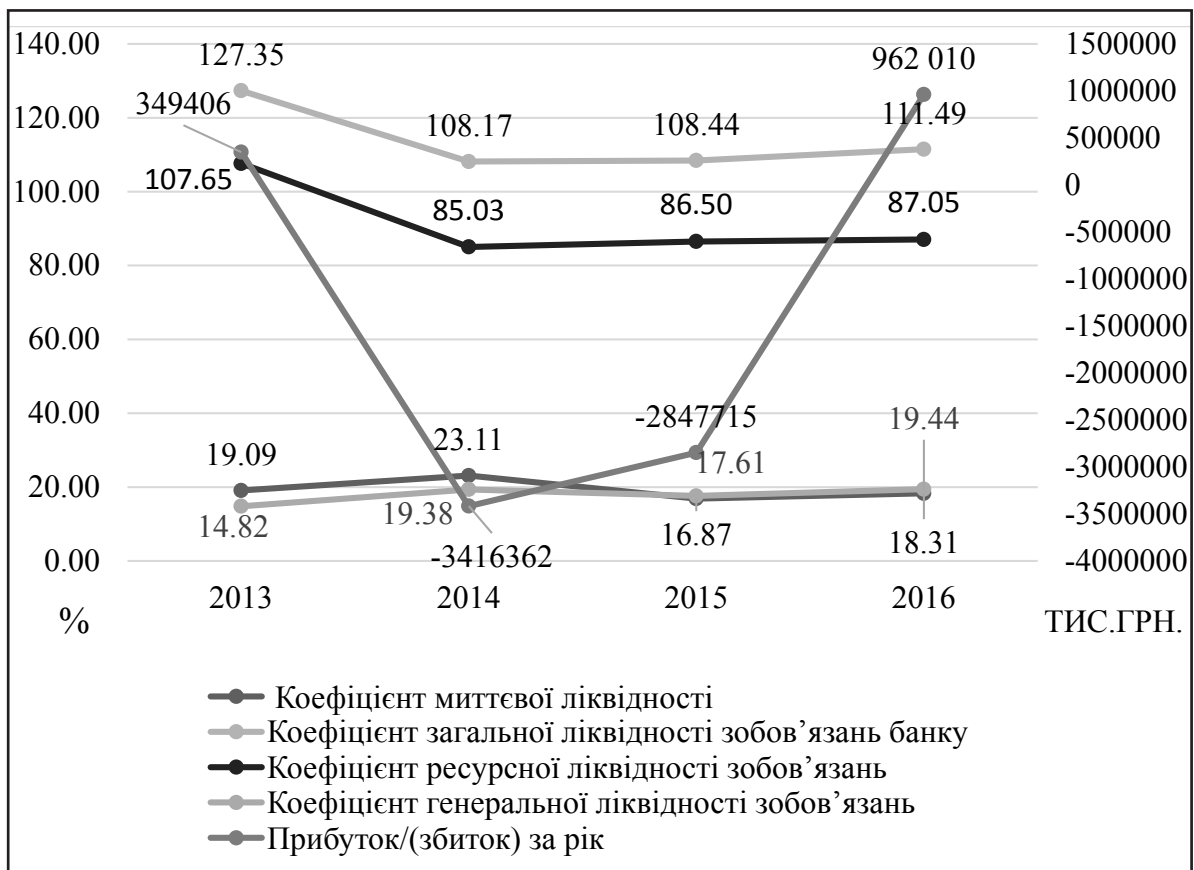

Рис. 1. Динаміка показників ліквідності та прибутку ПАТ «ОТП Банк» за 2013-2016 роки

Таблиця 1
Показники ліквідності банківської системи, групи банків з іноземним капіталом та декількох банків за 2013-2016 рр. [6]

Банк	2013	2014	2015	2016	Приріст	Темп приросту
Креді Агріколь Банк	16,5	16,5	32,9	41,2	24,7	149,697
Райффайзен банк Аваль	16,2	20	29,6	19,8	3,6	22,222
Альфа-банк	27,7	19,9	22,7	13,3	-14,4	-51,986
Укрсиббанк	23,6	34,2	5,9	11	-12,6	-53,39
ОТП Банк	20,9	10,8	5,5	8,9	-12	-57,416
Середнє за групою з іноземним капіталом	18,9	18,3	21,5	26,2	7,3	38,624
Медіана по банківській системі	19	15,8	15,4	17,9	-1,1	-5,79

тобто це каса банку та кошти на кореспондентських рахунках. Хоча вони є найменш ризикованими, але вони не можуть принести ніякого доходу, за рахунок якого погашаються відсотки за договорами, покриваються витрати, формуються резерви та прибуток підприємства. Тож показники ліквідності і прибутковості мають теоретично обернено пропорційну динаміку. Але з іншого боку ліквідність є вираженням надійності банку, а отже показником, на який орієнтуються клієнти, формуючи певну думку, що є скоріш за все людським фактором. І якщо ліквідність є недостатньою, то прибутки також можуть впасти. Давайте розглянемо, чи є це на практиці так на прикладі ПАТ «ОТП Банк» на рисунку 1, де показники ліквідності зображені у відсотковому значенні, а показники прибутку зображені у тисячах гривень [3].

Тож ми бачимо, що на практиці банку ОТП це не зовсім так. Адже у роки, коли банк мав збитки, у 2014-2015 роках показники ліквідності мали як позитивну, так і негативну динаміку. Але оскільки показники ліквідності є низькими, а саме до 20% для генеральної та миттєвої ліквідностей та до 100% для інших показників ліквідності, то можна сказати, що людський фактор є більш вирішальним у залежності між ліквідністю та прибутком.

Незважаючи на досить великі можливості у сфері регулювання банківської системи та управлінні ліквідністю комерційного банку

Україна досі стикається із проблемою виникнення криз у банківському секторі.

Здійснення коректного та своєчасного управління ризиком ліквідності є передумовою для підтримки та відтворення довіри до банківської системи країни. Адже вплив дефіциту ліквідності як одного банку так і всієї системи є двостороннім, і знаходять відображення один в одному. І саме через це майже в усіх країнах світу питання управління ліквідністю приділяється особлива увага. Інструменти та показники впливу на ліквідність можуть різнитись. Тож однакових стандартів немає.

Так, у багатьох зарубіжних країнах, як і в Україні, показники ліквідності банків розраховуються за співвідношенням активних і пасивних статей балансу, згрупованих за строками, і є обов'язковими для виконання всіма банками (Японія, Франція, Великобританія, Росія, Німеччина). Проте в окремих країнах немає законодавчо визначених нормативів ліквідності.

Крім того ліквідність банківської системи повинна розглядатись не тільки як стала величина, а й вона має постійну динаміку, що забезпечує своєчасне виконання всіх своїх поточних зобов'язань та формує достатню кількість коштів для нормального розвитку економіки. Ця динаміка є зумовленою змінами банківської системи, та рядом ознак, що представлені на рисунку 2.

Таким чином, проведене дослідження теоретико-методичних, правових і практичних

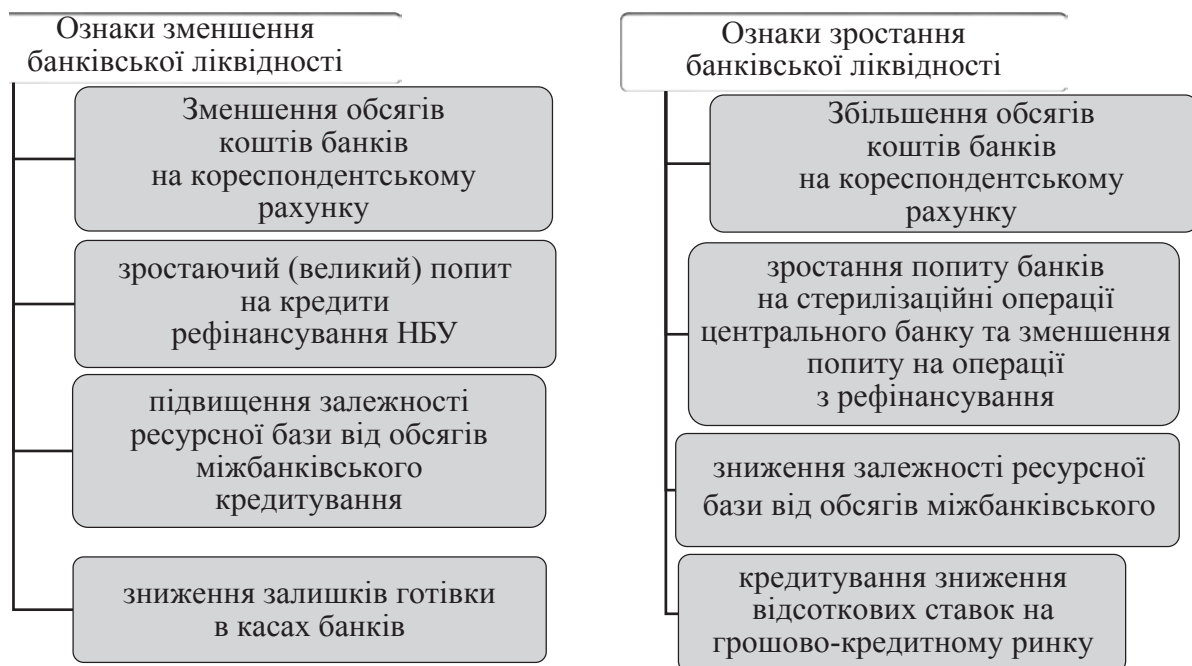

Рис. 2. Зовнішні ознаки змін у ліквідності банківської системи [2]

аспектів регулювання ліквідності банківських систем вище перерахованих країн та банківської системи України дає змогу виділити окремі проблемні питання, вирішення яких може дати змогу підвищити ефективність управління банківською ліквідністю на макrorівні.

Загалом, на нашу думку, проблему підвищення ефективності регулювання ліквідності банківської системи України потрібно вирішувати комплексно шляхом запровадження заходів, спрямованих на [5]:

– удосконалення інструментарію регулювання ліквідності на основі впровадження передового світового досвіду з урахуванням вітчизняних умов розвитку грошово-кредитного ринку;

– підвищення дієвості трансмісійного механізму грошово-кредитної політики шляхом зростання ролі його процентного каналу;

– посилення координації грошово-кредитної і фіскальної політики та підвищення реальної незалежності Національного банку України щодо реалізації монетарної політики.

Досвід роботи комерційних банків показує, що банки одержують більше прибутку, коли функціонують на грані мінімально допустимих значень нормативів ліквідності, тобто цілком використовують надані їм права по залученню коштів у якості кредитних ресурсів.

У той же час особливості його роботи як установи, що засновує свою діяльність на використанні коштів клієнтів, диктує необхідність застосування показників ліквідності. Максимальна ліквідність досягається при максимізації залишків у касах і на кореспондентських рахунках стосовно інших активів. Але саме в цьому випадку прибуток банку мінімальний. Максимізація прибутку потребує не збереження коштів, а їх використання для видачі позичок і здійснення інвестицій. Оскільки для цього необхідно звести касову готівку і залишки на кореспондентських рахунках до мінімуму, то максимізація прибутку ставить під загрозу безперервність виконання банком своїх зобов'язань перед клієнтами [8].

Отже, суть банківського регулювання ліквідності складається в гнучкому сполученні

протилежних вимог ліквідності і прибутковості. Цільова функція управління ліквідністю комерційним банком полягає в максимізації прибутку при обов'язковому дотриманні встановлених і обумовлених самим банком економічних нормативів.

Щоб знизити ризиків у нинішніх економічних умовах та підвищити як ліквідність так і фінансовий стан комерційного банку, ми рекомендуємо [7]:

– підвищити якість власних активів – аналіз діяльності банків показує, що збиткова діяльність забезпечена, в першу чергу неякісними активами, які тягнуть за собою зростання резервів, що в кінцевому результаті спонукає до значного зростання витрат банку;

– переглянути структуру активів та пасивів балансу, щоб частина коштів була направлена на збереження ліквідності, а інша мала найбільшу прибутковість;

– надавати кредити лише надійним позичальникам з високою платоспроможністю таким чином мінімізуючи ризики та забезпечуючи поверненість наданих у кредит коштів;

– збільшити диверсифікацію активів.

Висновки. Отже, ліквідність як один із показників фінансового стану банку є базовим показником захищеності клієнтів у ситуаціях, коли банк зобов'язаний погасити свої заборгованості у найкоротший термін, при цьому держава через Національний банк України постійно регулює комерційні банки, нав'язуючи мінімальні стандарти забезпечення зобов'язань ліквідними коштами, але в умовах нестабільності більшість банків намагається максимізувати прибуток, і ліквідність в середньому є близькою до мінімального значення, що є причиною недовіри клієнтів, та ряду випадків, що спливають на стійкість комерційного банку. В таких умовах ліквідність не є протилежним показником до прибутку, а скоріше є умовою ефективного та надійного функціонування банківської установи. Більшість банків потребують зміну структури активів та пасивів банку, перегляду методів регулювання на показники ліквідності та збільшення інструментів впливу на ризики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards. A Revised Framework [Electronic resource] / Basle Committee on Banking Supervision. – Access : // www.bis.org. – 15.11.2010. – Title from the screen.
2. Банковское дело / Под. ред. О.И. Лаврушина, с. 282.
3. Васюренко О.В. Банківський менеджмент / О.В. Васюренко. – К. : Академія, 2009. – 320 с.
4. Загородній А.Г. / Фінансово-економічний словник// А.Г. Загородній // К.: Знання. – 2007. – С. 204.

5. Іващук, О. Концептуальні підходи до ліквідності банку як об'єкту фінансового управління [Текст] / О. Іващук // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 2 (27). – С. 163–169.
6. Міщенко В.І., Сомик А.В., Шульга С.О., Кулінець А.П. Ліквідність банківської системи: Науково-аналітичні матеріали. Вип. 12 / В.І. Міщенко, А.В. Сомик, С.О. Шульга, А.П. Кулінець – К.: Національний банк України. Центр наукових досліджень, 2008. – 180 с., с. 12.
7. Паламарчук В. О. Кредитно-банківська діяльність в умовах перехідної економіки. // Фінанси України. – 2011. – № 9.
8. Ризик та ліквідність комерційного банку. Пернарівський / Вісник НБУ. – 2011. – № 4. – С. 22.